

Naš kazališni život

Hubert Pettan

1.

Riječ kazalište upotrebljava se u višestrukome značenju. U prvom redu misli se na ustanovu sa stalnim osobljem i vlastitom zgradom. U drugome značenju te riječi misli se na kazališnu zgradu. Nadalje, kad velimo kazalište, misli se i na neki kazališni ansambl koji priređuje kazališne predstave. Spomenimo još jedno značenje, kad se nečemu želi dati karakter predstave (kao npr. televizijska emisija »Kazalište u kući«). Naravno, time nisu iscrpljena sva značenja te riječi, ali naveli smo najčešće slučajeve.

2.

Kad u novinama pratimo stalne dnevne obavijesti o priredbama u Zagrebu, naći ćemo spomenuto devet kazališta.* Hrvatsko narodno kazalište (dalje u tekstu HNK), Dramsko kazalište Gavella (DKG), Komedijski, Teatar ITD, zatim Malo kazalište Trešnjevka (Mošćenička 1), Dječje kazalište Centar (Vodnikova 4), Zagrebačko kazalište mladih (Preradovićeve 16), Zagrebačko kazalište lutaka (Ulica 8. maja 35), te Satiričko kazalište Jazavac (Ilica 31). To su kazališta koja redovito daju svoje predstave. Osim ovih postoje i »kazališta«, odnosno kazališne družine koje daju povremeno kazališne predstave kao SEK (Studentsko eksperimentalno kazalište), SSG (Studentsko satiričko glumište), Teatar u gostima, Kazališna grupa SOS (priredbe u Galeriji Lotrščak i u Malom lapidariju), Komorna opera »Croatia-concerta«, Mala glazbena scena (i Muzički salon) Teatra ITD. Tu možemo spomenuti i Studio za suvremeni ples te Zagrebački plesni ansambl, koji nastupaju nekoliko puta godišnje, kao i Profesionalni folklorni ansambl Hrvatske »Lado«.

Prošloga godišta (1974/5) izveo je »Komorni teatar klasike« nekoliko puta Ibsenovu Heddu Gabler. Preko ljeta putuje po Hrvatskom primorju skupina Histrioni te daju predstave u malim mjestima gdje većina stanovnika ima prvi put prilike prisustvovati kazališnoj predstavi. »Scena revolucije« priređuje nastupe za naše radnike u SR Njemačkoj (Prema Vjesniku od 20. 10. 1975. ove i prošle sezone imala je oko 100 nastupa). Dramska skupina Klasične gimnazije u Zagrebu izvodi već godinama svake školske godine koje staroklasično djelo. Konačno i studenti Akademije za kazališnu umjetnost imaju povremeno svoje predstave.

* Podaci se odnose na početak kalendarske godine 1976, iako je to stanje nepromijenjeno već nekoliko godina.

U »Prijedlogu programa rada i financijskih zahtjeva za 1975. godinu Interesne zajednice kulture grada Zagreba iz veljače 1975* (tiskano u Vjesniku) navedeni su još Dječje amatersko kazalište »Malik Tintilinić«, Partizansko kazalište »Istra« (putujuće kazalište po SRH), Teatar Rinocerus, Teatar Bagatela, Kerempuhovo kazalište, nadalje Zagrebački baletni solisti i Komorni ansambl slobodnog plesa.

Šteta da se krajem kalendarske godine ne tiska izvještaj o učinjenome: koliko je sredstava koje kazalište odnosno sastav tražilo i koliko je dobilo, koliko je priredbi bilo predviđeno, a koliko ih je održano. To bi trebalo postati redovitom praksom.

3.

Što se tiče kazališnih zgrada, mi nismo u tako povoljnom položaju kao neki strani gradovi. Kad je bilo u Parizu osnovano »Kazalište nacija«, trebalo je od raspoloživih kazališnih zgrada izabrati najprikladniju; u Beču postoji niz neiskorištenih kazališnih zgrada u kojima su nekoć cvale operete. Tu ne mijenja ništa na stvari pojava tzv. podrumskih kazališta, kojima velike kazališne zgrade ionako ne odgovaraju. Kod nas u Hrvatskoj je značajno da su većina kazališnih zgrada podignute u prošlom stoljeću, kad je — iako na periferiji Austro-Ugarske — bila stvar ugleda nekoga gradića da ima svoju kazališnu zgradu, bez obzira da li ima uopće kazalište kao ustanovu i kazališno osoblje. Tada su sagrađene kazališne zgrade u Puli, Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku, Zagrebu, Varaždinu i Osijeku. U ovom stoljeću su za kazališne potrebe adaptirane neke zgrade (DK Gavella, Komedijski) ali nove — za kazalište baš građene — nisu podizane. U staroj Jugoslaviji u najboljem položaju našla se Ljubljana, jer dok su drugi gradovi imali jednu kazališnu zgradu u kojoj su djelovali drama, opera, balet i opereta, Ljubljana, koja je do kraja prvog svjetskog rata imala dvije kazališne zgrade, posebnu za slovensko i posebnu za njemačko kazalište, imala je tako nakon prvog svjetskog rata, jedina u državi, posebnu zgradu za operu, a posebnu za dramu.

Već poslije prvog svjetskog rata pokazalo se, da je jedna kazališna zgrada premalo za sve veći Zagreb. Albinijeva je bila zamisao, da se na tadašnjem — još dobrim dijelom neizgrađenom — Trgu N. (danas Trg žrtava fašizma) podigne nova kazališna zgrada, no do toga nažalost nije došlo. Tada počinje dugogodišnja adaptacija Helios kina u Frankopanskoj ulici, u međuvremenu (1923—29)

* Navodimo prijedlog za 1975, jer u vrijeme pisanja ovog članka još nije bio objavljen prijedlog za 1976.

HNK daje operete i vesele igre u bivšoj Streljani (danas kino Tuškancu). Dovršenjem adaptacije zgrade u Frankopanskoj ulici, napušta se privremena zgrada u Tuškancu, te do 1953. HNK daje predstave u Velikom i u Malom kazalištu. Osnutkom Zagrebačkoga dramskoga kazališta (danas DKG), ono dobiva zgradu Maloga kazališta u Frankopanskoj ulici.

No bilo je poslije prvog svjetskog rata i operetnih izvedbi izvan HNK, uglavnom ansambl pod vodstvom Andre Mitrovića, koji je izvodio tada u svijetu popularne operete (npr. Fallova Stambulska ruža) na otvorenom u Tuškancu, nešto dalje od Streljane i u tadašnjem Music-Hallu u Nikolićevoj (danas Teslinoj) ulici (kino, zatim koncertna dvorana Istra).

Iz Kerempuhovog vedroga kazališta razvilo se 1950. kazalište »Komedija«, koje se smjestilo u Franjevačku dvoranu na Kaptolu, u kojoj je do tada bilo održano nekoliko koncertnih priredbi. Novoosnovani Teatar ITD (1963.) smjestio se u prostorijama bivšeg Zagrebačkog velesajma, tada već Studentskog centra. Zagrebačko kazalište mladih pokrenulo je sabirnu akciju za gradnju svoje kazališne zgrade, no izgleda da će im poslužiti adaptirana bivša koncertna dvorana Istra. Zagrebačko kazalište lutaka dotjeralo je svoje prostorije, a Satiričko kazalište Jazavac koje je započelo — uz restauraciju — u nekadašnjoj kavani Medulić, kasnije se smjestilo u prostorijama bivšeg Varietea (nekadašnji Apolo kino).

Brz razvoj tehnike (rasvjeta, grijanje, higijenski uvjeti, modernizacija pozornice) doprinio je — uz neizbježiv zub vremena — tome da su i one zgrade u kojima su se redovito održavale predstave (a nikad nije bilo dosta sredstava da se održavaju »brigom dobroga gospodara«, a kamoli da se nešto većega poduzima), jednoga dana, i nekako u isto vrijeme, zatajile i opasno dotrajale te je trebalo prekinuti s predstavama (Zagreb, Rijeka, Split, Osijek, Pula, pa čak i Ljubljanska opera; Varaždinsko kazalište je srećom bilo nešto prije dotjerano). Neoprostiv i dalekosežan promašaj je da se prigodom obnove bivše Gradske vijećnice u Gornjem gradu nije uspostavilo staro kazalište. Nije se zaboravilo, jer u dopisu što ga je početkom 1960., a prigodom priprema za proslavu »100-godišnjice rada HNK kao ustanove«, tadanji intendant HNK Duško Rokсандić — na osnovu dogovora i sastanaka — uputio kazališnom savjetu, među 14 točaka zaključaka i prijedloga nalazi se pod točkom X: »... treba povodom jubileja raspisati konkurs za novu kazališnu zgradu«, a pod t. XI: »Držimo, da bi prilikom jubileja trebalo učiniti sve, da se adaptira i otvori bivše kazalište u Gornjem gradu u staroj zgradi nekadašnje Gradske vijećnice...« I kasnije, kad su radovi bili već u toku, arh. Mutnjaković je jednom zgodom spomenuo da se to još uvijek može učiniti. Međutim sada je zgrada uređena, ali od kazališta — ništa. Šteta, jer u oskudici kazališnih zgrada, ta bi zgrada mogla dobro doći. U toj bi zgradi ostala naša kazališta mogla imati u određene dane u tjednu svoje redovite predstave (što bi još više značilo približiti rad kazališta onom dijelu općinstva), ta bi zgrada mogla poslužiti za gostovanja raznih ansambala, a konačno treba i misliti na još nešto: Do danas razvila se kod nas obilna i vrijedna literatura, nastala su mnoga dramska, operna, operetna i baletna djela, tako da bi već mogli misliti i na osnutak »Hrvatskog kazališta«, koje bi izvodilo — u najboljim izvedbama — isključivo domaća djela. Za to bi kazalište bila dotjerana

stara kazališna zgrada najprikladnije mjesto. Prema jednom članku pok. arh. A. Freudenreicha,* staro kazalište na Markovom trgu imalo je više od 750 mjesta. Uz kazališnu zgradu na uglu Markova trga i Ćirilo-Methodske ulice, koju je podigao zagrebački trgovac Kristofor Stanković s novcem dobivenim na lutriji, nameću se dvije misli: Koliko god bili danas — razmjerno! — visoki zgodici na lutriji, ipak se od njih ne bi mogla podići kazališna zgrada, i drugo: koji bi današnji dobitnik dao dobiveni novac za gradnju kazališta! Danas je već veoma rijedak i za to spomena vrijedan podatak da je kazališnu zgradu u Palma de Mallorca u Španjolskoj (gdje je pred nekoliko godina gostovala riječka opera) podigao tamošnji arhitekt Marcos Ferragut, te je njen vlasnik i njen ravnatelj.

Sve naše glavne kazališne zgrade su zapravo na okupu. Stoga nema smisla, što je HNK izvodilo »Prosjaku operu« u zgradi Komedije, a kazalište Komedija »Jaltu, Jaltu« u zgradi HNK. No prigodom zamisli da bi se za DKG predvidjelo novu zgradu u novijem dijelu Zagreba (ne preko Save), naišlo se na protivljenje. Šteta da se u Novom Zagrebu preko Save mislilo samo na stambeni prostor, jer onaj dio stanovništva mora dolaziti »u grad« u kazalište. Time se gubi izvjestan dio općinstva, a pogotovu ne stiže se novo općinstvo.

Kazališta traže nove prostore. Tako je na pr. Komedija, nakon neuspjelog (iz akustičkih razloga) pokušaja u, Domu sportova, veoma uspjela s izvedbom »Gubec-bega« u koncertnoj dvorani V. Lisinski. T. Strozzi je svojedobno predlagao za kazališne predstave zgradu Auto-mehanike u ulici Socijalističke revolucije. HNK izvelo je neke predstave nekoć na komornoj pozornici u zgradi »Kola«. Nova komorna pozornica u HNK još nije dovršena, pa je HNK neke predstave izvelo u Jazavcu odnosno u Centru za kulturu i obrazovanje u Ivaničgradskoj ulici. Za vrijeme obnove zgrade HNK operne su se predstave održavale uglavnom u dvorani Doma JNA, a dramske u Narodnom sveučilištu Trešnjevka odnosno u Radničkom sveučilištu Moša Pijade.

S obzirom na ambijent osebujna je bila prije nekoliko godina izvedba Krležine Golgote (DKG) u tvornici Rade Končar.

4.

Pod 2. nabrojili smo kazališta, koja su redovito djelovala početkom 1976. Izdvojimo sada, s obzirom na njihovu svojevrstu ulogu Malo kazalište Trešnjevku, ZKM, Dječje kazalište Centar, Zagrebačko kazalište lutaka te Satiričko kazalište Jazavac, ostaju nam za ovaj osvrt HNK, DKG, Komedija i Teatar ITD.

Govori se o »fizionomiji« repertoara odnosno nekoga kazališta. HNK kao najstarije i reprezentativno naše kazalište — uz svoje tri grane: drama, opera i balet — ima najširu ulogu i raspored toga kazališta mora biti širok i sveobuhvatan, s obzirom na vremenski raspon kazališnih djela. O njemu će još biti govora. Kazalište Komedija, koje je započelo veselom igrom i operetom, izgledalo je da će povremenim opernim izvedbama prerasti u drugu zagrebačku operu (poput Volksopere u Beču odnosno Opere comique u Parizu). No, razvoj je kre-

* »Rekonstrukcija starog kazališta na Markovom trgu«, Kazališni almanah 1937, str. 32—42. Mnogi danas vjerojatno i ne znaju za taj veoma zanimljiv članak.

nuo drugim putem — ono se uz komedije gotovo posve prebacilo na musicale i naišlo na veliki odziv u općinstvu. Izvedba prve naše rock-opere i povremeno koje opere (na pr. Uspon i pad grada Mahagonny) ne mijenja mnogo na stvari. DKG kao isključivo dramsko kazalište ima raznolik repertoar od klasike do suvremenih, uz njegu domaćeg dramskog stvaralaštva od Držića preko Brezovačkoga do Krleže i Marinkovića. Teatar ITD usmjeren je u glavnom na nova djela iz svjetske i domaće književnosti, s ansambлом izabranim za pojedino djelo, režijski često osebujno. Naravno, ni tu neće izostati koji renomirani stari autor (Molière: Don Juan), a što se tiče suvremenih domaćih pisaca rekordan uspjeh postiglo je to kazalište s Brešanovom »Predstavom Hamleta u selu Mrduša Donja«. Kao osobitost (danas sve češću) možemo spomenuti komade s jednom osobom (na pr. R. Serbedžija, Krležin obračun s nama). Za kazalište to imade i izvjesnu prednost: uz manje izdatke ipak se to računa kao izvedena predstava. Po svemu sudeći »fizionomija« naših kazališta se tek pomalo izgrađuje. Jasno, to ne znači da bi nekog, pogotovu starijeg autora smjelo izvoditi samo jedno kazalište. Fizionomija nekoga kazališta može se očitovati ne samo u izboru djela, nego i u pristupu i ostvarenju izvedbe — od tradicionalnog (vjernije autoru), preko modernijeg sve do radikalno usmjerenog.

No kad govorimo o ovim kazalištima općenito, trebalo bi dogovorno urediti trajanje sezone. Osim Teatra ITD koji započinje svoju sezonu kasnije od ostala tri kazališta, ali to nadoknađuje dajući pretežno istodobno dvije predstave u jedan dan (u svoje dvije dvorane), ljetni praznici u ostala tri kazališta (a to vrijedi i za sva zagrebačka kazališta) traju od potkraj lipnja do početka rujna, i tako se dešava, da u dva ljetna mjeseca (srpanj i kolovoz) u Zagrebu uopće nema kazališnih predstava! Situaciju donekle »spašava« svojim priredbama zvanim »Zagrebačke večeri« Arto, no to su ipak više koncertne nego kazališne priredbe. U prošlom stoljeću, dok je Zagreb još imao samo jedno kazalište, sezona je trajala od početka listopada do kraja svibnja, te povremene predstave od 17. 8. (rođendan kralja Franje Josipa) do kraja rujna. Miletić uvodi sezonu od početka rujna do kraja lipnja. Mislim da bi se to sada moglo tako utvrditi, da HNK ima praznike kao dosad, u VII i VIII mjesecu, a ostala dva kazališta (DKG i Komedija) mjesec dana prije odnosno mjesec dana kasnije t.j. jedno (recimo DKG) u VI i VII, a drugo (Komedija) u VIII i IX mjesecu. Na taj način Zagreb bi imao i preko ljetnih praznika kazališne predstave. Napominjem da je svojedobno, ali već u doba zajedničke uprave — a vjerojatno je i sada tako — u Parizu Opera comique imala praznike u srpnju, a velika opera u kolovozu.

(Nastavak slijedi)

* Rekonstrukcija stare kazališne na HNK-u
 * Kazališni zbirnik 1971, str. 32-42. Mnogi dana
 vjerojatno i ne zna za taj veoma zanimljiv sta-
 tus.